

הקרטל בעולם

ז'אק-אלן מילר

בחרתי בכותרת זו כי רציתי להביע ולהבהיר מחשבה שמטרידה אותי מזה זמן רב. משהו בקשר לקרטל בעולם לא עובר לי חלק. זו נקודת המוצא שלי. היא הובילה אותי למקום אחר מזה שחשבתי מלכתחילה.

חוסר התלהבות

ב-1979, המצאתי יחד עם אריק לוראן את הקטלוג של הקרטלים. היום קיימות חמש אסכולות בשדה הפרוידיאני, יש חמישה קטלוגים, עם אותה כריכה, עם אותן רובריקות. זה בסדר גמור. אבל האם אין שם הרבה פורמליזם? אני מרגיש, ואני חושב שאני מרגיש בעולם - אני יכול לטעות, וכמובן יסתרו אותי, אם לא כאן, אזי במקומות אחרים - חסר מסויים של התלהבות ביחס לקרטל. אני אף פעם לא שומע עמיתים ממקומות אחרים שמדברים על הקרטלים שלהם. אינני רואה התייחסות לעבודה בקרטל. אינני מבחין בהתרגשות כאשר עמיתים מדברים על קרטל.

זוהי עובדה שהמסורת איננה הקרטל, זו ההוראה המאגיסטראלית (le cours magistral). בארגנטינה, היכן שהאוניברסיטה במשך זמן ממושך הייתה מנוטרלת ונותרה ארכאית במתודות שלה, הייתה נהירה אחרי המורים (maîtres) שלמדו את תורתם מחוץ לאוניברסיטאות - מורים (maîtres) לא על ידי דיפלומה, אלא על ידי כריזמה. זה מה שהועתק לספרד ולברזיל. הפלוס-אחד של הקרטל, שהוא המנהיג הפונקציונאלי של קבוצה מינימאלית, איננו מרווה את התביעה לכריזמה. הפלוס-אחד הוא מנהיג, אך מנהיג צנוע, מנהיג עני. האגלמה שנושאת אותואינה דחוסה. הוא מושקע באופן חלש, הוא, אם נתן לומר כך, ניחן בכריזמה בדרגה נמוכה, בעוד שלפחות במדינות הלטיניות, רוצים, כך נראה, כריזמה מסדר גבוה יותר, השקעה מסיבית של פלוסאחד שבנוסף יהיה דובר (orateur). הדרישה של תיווך אוראלי כדי לגשת לכתיבה היא מבנית, אולם גם אם הכתיבה פחות נוכחת בהכשרה, תיווך זה הופך למטרה בפני עצמה, ומומר להדרכה (guidance) דמיונית. בקיצור, לעיתים קרובות יש לי הרגשה, שכאשר מזכירים קרטלים במקומות אחרים, שישנו שם איזשהו סמבלנט, שיש אילוץ, שזה מעט מאחז עיניים. באמרי זאת, לא יראו אותי בעין יפה. לא יראו אותי בעין יפה במקומות אחרים. עם מה שאני עומד לומר עכשיו, לא יראו

אותי כאן בעין יפה. אני מתגרה. זה על מנת שיענו לי. כדי לנסות, תוך כדי גישוש, להרהר על אי הנחת הזה ביחס לקרטל בעולם, זה הוביל אותי לחזור אל מקורות הקרטל – לחזור גם אל מה שאנו כאן, הפכנו את הקרטל.

אל מקורות הקרטל

הקרטל, בשונה מהפאס, הוא בן הזמן של יצירת האסכולה. היו לנו ימי עיון על האסכולה ועל ההתנסות של הפאס בזמן פירוק האסכולה הפרוידיאנית של פריז וב-ECF על הקונספט של האסכולה וההתנסות של הפאס - מעולם לא היו לנו ימי עיון על האסכולה וההתנסות של הקרטל. עם זאת, משום העובדה שהקרטל הוא בן הזמן של יצירת האסכולה, אפשר להניח שהוא מתיישב עם הקונספט של האסכולה ולשאל את עצמנו במה. שתי הערות מקדימות: הראשונה מתייחסת לאקטואליות של הקבוצה הקטנה ב-1964, בזמן שלאקאן ייסד את האסכולה הראשונה שלו. באותה תקופה הרעיון של עבודה בקבוצות קטנות, של הכשרה החל מקבוצה קטנה, הועלה על סדר היום בסורבון, על ידי סטודנטים למדעי הרוח, במיוחד על ידי האיגוד שלהם - איגוד של פעילי מחאה, לא של מנהלים אדמיניסטרטיביים, ה- F.G.E.L. (La Fédération générale des Etudiants) (הפדרציה הכללית של סטודנטים למדעי הרוח, אשר קדמה את הצורך במה שהם כינו G.T.U. (des groupes de travail universitaire), קבוצות עבודה אוניברסיטאיות, אשר הזמינו את הסטודנטים לעבוד ביחד על בסיס שוויוני, ללא ה-"פרופסורים" (profs), או עם מעט ככל הניתן של profs, כדרך להתנגד להוראה המאגיסטרלית, פרקטיקה שנתפסה כריאקציונרית. היה בהצעה זו, כמו תקדים לאירועי מאי 68. הרעיון של הכשרה בקבוצות קטנות במקום ההוראה המאגיסטרלית או לצדה, כבר לקח חלק בתנועה האנטי-אוטוריטארית. הפרו-קרטל הוא אנטי-אוטוריטארי. ראינו זאת ב-80-1979, במהלך פירוק ה-EFP, שהחל באמצעות התחדשות העניין בקרטלים. ההערה השנייה שלי היא שהקרטל מגלם תזה של התיאוריה של קבוצות: בקבוצה יש צורך במנהיג, לכל קבוצה יש מנהיג. תזה זו יכולה להירשם לפי נוסחאות הסקסואציה הגברית, באותו אופן בעצם שהפאס יענה לנוסחאות הסקסואציה הגברית. הרעיון של לאקאן עם הקרטל הוא, שבו זמנית, אין כל טעם להכחיש את עובדת המנהיג, אולם אפשר לדלל אותו במקום לנפחו, לצמצמו למינימום, להפוך אותו לפונקציה, ובנוסף פרמוטטיבית.

עבודת האסכולה

אז חזרתי על משפטו של לאקאן שהכניס את הקרטל ל-"אקט הייסוד" שלו - "כדי להוציא לפועל את העבודה, נאמץ את העיקרון של עיבוד מתמיד בקבוצה קטנה". הערה: הקרטל, שהינו קבוצה קטנה זו, הוא האמצעי כדי להוציא לפועל עבודה. זו אינה מטרה בפני עצמה. כן, אולם זה גם לא בדיוק אמצעי. לאקאן אומר בעצם שזה האמצעי, ולא כדי להוציא לפועל

עבודה, אלא כדי להוציא לפועל את העבודה, אמצעי על מנת להוציא לפועל את העבודה – עם הא הידיעה. משפט זה, אם עוצרים שם, אומר שעבודת אסכולה עוברת דרך הקרטל. יכולנו להוציא לפועל עבודה מסדר זה בסמינרים, קורסים, הרצאות, ימי עיון. ליתר דיוק לאקאן לא אמר – "על מנת להוציא לפועל עבודה, נאמץ את העיקרון של עיבוד מתמיד בסמינרים, קורסים, הרצאות, ימי עיון". הוא אומר - "נאמץ את העיקרון של עיבוד מתמיד בקבוצה קטנה". העבודה. איזו עבודה? ב"אקט הייסוד" של לאקאן, המילה עבודה חוזרת מספר פעמים. היא מופיעה בפסקאות השנייה והשלישית. בפסקה הרביעית המחבר מדבר על משימה, בפסקה החמישית על הוצאה לפועל של עבודה, וכ"ו. הוא מסיים בעובדים נחושים. "אקט הייסוד" הוא תחת חסותה של עבודה. אולם, למה קורא לאקאן עבודת האסכולה? זוהי עבודה, - "אשר, בשדה שפרויד פתח, משיבה על כנה את הלהב החותך של האמת שלו – אשר משיבה את הפרקסיס המקורי אותו הוא ייסד (...). אל החובה לה היא ראויה בעולמנו זה – אשר על ידי ביקורת שקדנית, מוקיעה את הסטיות והפשרות..." במילים אחרות, הדרישה האתית, אפיסטמולוגית, של אמת ושל פרקסיס, שלאקאן עושה שתשמע, אמורה להיעשות באמצעות עבודה, שהינה עבודת האסכולה, ועבודה זו עוברת דרך הקרטל - לא דרך הסמינר, ההרצאה, הקורס.

קרטל ופאס

מדוע, עבור לאקאן, הקרטל עולה בקנה אחד עם עבודת האסכולה מבחינת הדרישות האינטימיות והגבוהה ביותר שלו? אנו יכולים לענות לשאלה זו: כדי לענות, צריך קודם כל לשאול את עצמנו - מהו הדבר הזה שפגע באמת של הפסיכואנליזה והסיט את הפרקטיקה שלה? אנו יודעים את התשובה של לאקאן - לפחות בצד המוסדי שלה: אנו מוצאים שהוא פיתח זאת ב "מצב הפסיכואנליזה ב-1956". הרשע של הסיפור הוא האושר העילוי (béatitude), זהו הדידקטיקאן. הקרטל, למעשה, כפי שלאקאן מביא אותו ב "אקט הייסוד", הינו מכונה צבאית נגד הדידקטיקאן וכנופיותו – כפי שלאקאן משתמש בביטוי במקום אחר.

זה מראה בברור את הקרבה בין הקרטל לבין הפאס. הפאס, כמו גם הקרטל, הנו מנקודת מבט מוסדית, מכשיר אנטי-דידקטיקאני. האסכולה, עם הקרטל שלה והפאס שלה, הנה אורגניזם המכוון לעקור את הפסיכואנליזה מהדידקטיקאנים. ככל הנראה, זה תמיד נוטה להיווצר מחדש, שכן לאקאן הובל לפירוק אסכולה זו מאותן סיבות עצמן שהביאו אותו לייסודה. לפאס יש תוצאה מוסדית ברורה, לגרום לכך שמינוי ה-AE, יישמט מאחיזת הדידקטיקאנים. ברעיון של לאקאן, הקרטל כיוון גם לשמוט מאחיזת הדידקטיקאנים, את חברי הבסיס, מלא להתקבץ בקליקות מתחרות, אלא להיכנס לארגון המעגלי של האסכולה.

לאקאן מוסיף ב- אקט : "בשום אופן אין הדבר מצביע על היררכיה הפוכה" la tête en bas (עם הראש למטה). האם יש להכיר בכך כהכחשה? (dénégation) זה לכל הפחות שם

את הדידקטיקאן במהופך (sens dessus-dessous). ואם אין זו היררכיה בהיפוך, אלא ארגון מעגלי, הוא מסומן בקצהו בשוויוניות ברורה. בסיסטמה של הקרטלים אחד שווה לאחר. לאידיאולוגיה של הקרטל יש איזשהו פן של *leveller*, לעשות פלס (niveleur). זאת עובדה, לאקאן לווה, בכל היוזמות שלו על ידי 'Fronde des notables' (מרד הנכבדים) שהחל בייסוד עצמו, שהמשיך בזמן "ההצעה" של הפאס, ושהסתיים בפירוק האסכולה הראשונה.

תוכנית לאקאן

אם אנו תופסים שכוונתו של לאקאן היא שעבודת האסכולה עוברת דרך הקרטל - ולא דרך הסמינר, ההרצאה וכדומה - כי אז מבינים את הפונקציה של הסקציות באסכולה. לאקאן תכנן שלוש סקציות על בסיס אותן התקבצויות של קרטלים. תכנית זו לאסכולה, תכנית לאקאן לא התממשה מעולם. לפי תכנית זו, עבודת האסכולה נעשית באמצעות קרטלים. במידה שנערכים קורסים, סמינרים או הרצאות זה נעשה מחוץ לאסכולה. יתר על כן הסמינר של לאקאן היה מחוץ לאסכולה. אקט הייסוד אומר שהסגוליות של האסכולה ביחס שלה לאמת, היא העבודה באמצעות הקרטלים. השאלה יכולה להיות אקטואלית. מספיק להחליט על כך. זה היה מניח לחקור מדוע תוכניתו של לאקאן מעולם לא התממשה. האם זה משום שהיא לא ניתנת למימוש? משום שלא ניתן למנוע את צמיחת הכריזמות, או את הביקוש לכריזמה? האם יש לממש תוכנית זו? או שיהיה זה פונדמנטליזם של קרטל? האם יש צורך לשנות משהו בהגדרת הקרטל, או בפרקטיקה שלו, על מנת לממש את תוכנית לאקאן? - כמו, שבסיכומו של דבר היה צורך להשלים את ה"הצעה" של הפאס, על מנת לחדש אותה. אומרים לי שקיים מעט חוסר וודאות באשר לקרטלים. אם כך, יש לבחור: להמשיך כמו עד עכשיו או לחשוב מחדש ברעננות.

ז'אק-אלן מילר השיב לשאלות מהקהל במונחים הבאים: (סיכום)

נתרת על כנה שאלה בעקבות תכניתו של לאקאן מ-1964: האם אנו רוצים, או שאין אנו רוצים שהאסכולה תישאר בנפרד? הרעיון המקורי הוא של אסכולה בנפרד, אשר בדיוק בשל כך יכולה לענות לשאלה שמוצגת לה, או שצריך שתציג לה - החברה ואפילו המדינה - השאלה אודות הכשרתו של הפסיכואנליטיקאי. באיזה אופן אנו רוצים להישאר בנפרד? או שמא איננו רוצים להיות בנפרד? כיצד לתת את האינטנסיביות המקסימלית לאסכולה? האם חשוב מה שמתפקד בהצלחה במקומות אחרים? או, להיפך, ללכת עד הקצה עם הסגוליות שלנו כפי שלאקאן מצייר אותה כאן? לקחת אותה על עצמנו ולעבוד אתה? האם האסכולה תהפוך לאסכולה של ה-ACF (החברות המרכיבות אותה), סך ה-ACF? או שהאסכולה תישאר הפלוס אחד שלהן? זה מניח להמציא מחדש את ההבדל. הפאס כבר מציב את

האסכולה בנפרד. האם הקרטל עשוי גם הוא להציב את האסכולה בנפרד? או שהוא עבר בנאליזציה באופן סופי?

הערה שנתתי כהמשך להרהורים אלו ב- *Ecole à l'envers*, פורסם בגיליון מספר 1 של *L'Envers de Paris*, פורסם על ידי ה- ECF בנובמבר השנה. התערבות ביום עיון של קרטלים, מה- 8.9.1994 ב- ECF. תומלל על ידי Catherine Bonningue. פורסם במקור ב- *La Lettre mensuelle 134*

תרגום : סמואל נמירובסקי

עריכה: נטע נשילוויץ

עריכה נוספת: ענת פריד, אנט פלד